

KORESPONDENCJA

WŁADYSŁAWA WERYHY

Z KAZIMIERZEM TWARDOWSKIM

Listy przeczytali, przepisali,
opracowali oraz wstępem poprzedzili

RADOSŁAW KULINIAK, DOROTA LESZCZYNA,
MARIUSZ PANDURA, ŁUKASZ RATAJCZAK

Kęty 2017
WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

Korespondencja Władysława Weryby z Kazimierzem Twardowskim

© 2017 by Połączone Biblioteki WFiS UW, IFiS PAN i PTF, Archiwum Kazimierza Twardowskiego oraz Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie

© 2017 by Radosław Kuliniak, Dorota Leszczyna, Mariusz Pandura, Łukasz Ratajczak for the edition and introduction

Wydanie pierwsze

Recenzenci: Prof. zw. dr hab. Adam Grzeliński

Prof. zw. dr hab. Andrzej J. Noras

Redakcja i korekta: Łukasz Front

Skład tekstu i projekt okładki: Łukasz Derewiecki

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Rektora i Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-65031-42-6

WYDAWNICTWO MAREK DEREWIECKI

ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty

tel./fax (33) 8454149, 603931607

e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl

Księgarnia: www.derewiecki.pl

Dystrybucja: tel. 502637305

W sto dwudziestą rocznicę powstania
„Przeglądu Filozoficznego”

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	7
HISTORIA WIELKIEJ SYMBIOZY – „PRZEGLĄDU FILOZOFICZNEGO” Z „RUCHEM FILOZOFICZNYM”	15
1. Początki bywają trudne	15
2. Władysław Weryho – zapomniany twórca polskiej filozofii	20
3. Wszystko, co dobre dla polskiej filozofii, zrodziło się w Zakopanem!	39
4. Powrót Weryhy do Warszawy. Pierwsze bariery – cenzura i potrzeby finansowe	47
5. Meldunek Weryhy!	58
6. Będziemy mieli „Przegląd Filozoficzny”	65
7. „Przegląd Filozoficzny” miejscem ostrych polemik	72
8. W chwilach zwątpienia najlepsza jest praca	80
9. Pracujemy zatem dalej!	83
10. Rzekomo „lichy” rok 1901	89
11. Kolejny „niby-chudy” rok 1902	92
12. Przygotowania do powołania Polskiego Towarzystwa Filozoficznego	97
13. Pierwszy konkurs filozoficzny w „Przeglądzie Filozoficznym”	106
14. Mamy Polskie Towarzystwo Filozoficzne!	114
15. Rewolucja 1905	121
16. Spór Twardowskiego z Władysławem Mieczysławem Kozłowskim	127
17. Pierwszy konkurs „Przeglądu Filozoficznego” wreszcie rozstrzygnięty!	133
18. Mamy Polskie Towarzystwo Psychologiczne w Warszawie!	147
19. A mógł to być fajny i spokojny rok 1908	174
20. Nie zawsze musi być tylko „Przegląd Filozoficzny”	179
21. Wiele się będzie działo!	196
22. Będziemy mieli „Ruch Filozoficzny”	206
23. W Poroninie latem 1912 panowała szkarlatyna	227
24. Kolejne genialne pomysły Weryhy	234

25. Będzie wojna!	251
26. Jeszcze tylko trzy listy	272
27. Śmierć Weryhy	285
28. Zakończenie	292
KORESPONDENCJA WŁADYSŁAWA WERYHY	
Z KAZIMIERZEM TWARDOWSKIM	295
Tabela korespondencji	700
ANEKS	769
Tabela korespondencji	778
[FOTOGRAFIE]	780
INDEKS NAZWISK	782

WPROWADZENIE

W sto dwudziestą rocznicę powołania „Przeglądu Filozoficznego” chcemy przedstawić niepublikowaną nigdy dotąd korespondencję Władysława Weryhy z Kazimierzem Twardowskim z lat 1897–1915. W oparciu o nią postaramy się prześledzić perspektywy rozwoju, rodzącego się z wielkim trudem pod zaborami, polskiego ruchu filozoficznego. Chodzi przede wszystkim o nasze fachowe piśmiennictwo filozoficzne oraz towarzystwa, organizacje i inne instytucje naukowe. Niniejsza publikacja jest próbą odтворzenia ich często skomplikowanych dziejów.

Filozofia polska, powstająca pod zaborami ze zgliszczy do własnej świetności, została oparta na dwóch filarach. Znamienne miejsce należy w tym względzie przypisać „Przeglądowi Filozoficznemu”, który założono w Warszawie w 1897 roku. Prowadził go od samego początku Weryha wspólnie z Twardowskim. Z kolei w 1911 r. powstał we Lwowie, wywodzący się bezpośrednio z niego, „Ruch Filozoficzny”. Redagowany był on przez Twardowskiego w porozumieniu z Weryhą. Oni też obaj okazali się głównymi inicjatorami powołania Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie w 1904 r. oraz Polskiego Towarzystwa Psychologicznego w Warszawie w 1907, a także kolejnych naukowych instytucji.

W wyniku licznych kwerend bibliotecznych udało nam się dotrzeć i zgromadzić trzy grupy listów obu filozofów. Pochodzą one ze zbioru korespondencji Kazimierza Twardowskiego, znajdującego się w Połączonych Bibliotekach Wydziału Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk i Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Archiwum Kazimierza Twardowskiego. Sięgnęliśmy też do kolekcji listów obu filozofów zgromadzonej w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie oraz do niedawno odkrytych przez Łukasza Ratajczaka zbiorów w Archiwum Ośrodka Lwowskiego, zgromadzonych we wspomnianych już Połączonych Bibliotekach. Wszystkie te listy i karty pocztowe pochodzą z lat 1897–1915. Wśród nich brakuje wielu pism, zarówno autorstwa Twardowskiego,

jak i Weryhy. Niestety nie zachowały się one we wskazanych zbiorach archiwalnych. Najprawdopodobniej zaginęły albo w wyniku dwóch wojen światowych, albo też z innych powodów. Wiemy jednak, że takie listy istniały. Świadczą o tym chociażby własnoręczne zapiski Twardowskiego na korespondencji przychodzącej od Weryhy. Jeszcze na początku lat 80. XX wieku dostępny był na przykład list Weryhy do Twardowskiego z 11 maja 1914. Mimo licznych starań i poszukiwań nie udało się nam go jednak znaleźć we wskazanym miejscu jego zdeponowania¹. Ciekawostką stanowi też jedna z ostatnich kart pocztowych Weryhy, pisana przed jego przedwczesną śmiercią, która dotarła do Twardowskiego dopiero w 1918 r. Podkreśliśmy, że nie była to korespondencja z „zaświatów”. Opóźnienie spowodowane zostało w tym przypadku wydarzeniami pierwszej wojny światowej.

Listy Weryhy i Twardowskiego pozyskaliśmy z wymienionych już archiwów. Wszystkim życzliwym nam osobom, służącym informacjami o zachowanych i ważnych dla polskiej filozofii archiwaliach, po raz pierwszy w ogóle publikowanych, serdecznie dziękujemy.

Osobno pragniemy podziękować Jego Magnificencji Rektorowi Uniwersytetu Wrocławskiego Prof. dr. hab. Adamowi Jezierskiemu za osobiste zainteresowanie, troskę oraz wszelakie inne wsparcie związane z realizacją naszego projektu.

Podobnie jak to było w przypadku opublikowanej już korespondencji Twardowskiego z Romanem Witoldem Ingardenem, a także z Wincentym Lutosławskim, zobowiązani jesteśmy do wskazania kilku uwag redaktorskich.

Korespondencja Weryhy z Twardowskim to zbiór listów, kart pocztowych, telegramów tudzież listów innych jeszcze osób oraz not i pism o dość znacznej objętości. Ich odczytanie, przepisanie, posegregowanie i chronologiczne ułożenie wymagało od nas czasu i wielu starań, a często daleko posuniętego zmysłu kompilacyjnego. Mieliśmy przy tym czę-

¹ Zob. J. Piskurewicz, *O zapisie Witolda Zglenickiego na rzecz Kasy imienia Mianowskiego i dziejach jego realizacji. Na marginesie artykułu Alfreda Liebfelda*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, R. 25, 1980, 3, s. 561, przyp. 2. List ten Piskurewicz posiadał ze spuścizny zmarłej w 1978 Wandy Osińskiej, długoletniej pracownicy Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Z informacji przekazanych nam przez profesora Piskurewicza wynika, że przekazał on ten list następnie do Połączonych Bibliotek WFIS UW, IFIS PAN i PTF. Niestety, mimo poszukiwań, nie udało się nam znaleźć tego dokumentu w tychże zbiorach.

sto do czynienia z dubletami, gdyż zachował się zarówno brudnopis, jak też oryginał listu. Trzeba było ustalić zatem wzajemny stosunek obu dokumentów. Brudnopisy znajdowały się wśród opracowanej korespondencji Twardowskiego z Połączonych Bibliotek. Natomiast ich wysłane odpowiedniki zachowały się przeważnie w zbiorach Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i Archiwum Ośrodka Lwowskiego. W tych przypadkach dokonaliśmy stosownych porównań, a następnie odpowiednich notacji. Każdy z opracowanych przez nas listów oznaczyliśmy ponadto foliacją (k. 1r lub k. 1v itd.). Chcąc też umożliwić czytelnikowi identyfikację listów i kart pocztowych z Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i Archiwum Ośrodka Lwowskiego, dodaliśmy skróty pasujące do konkretnego zbioru, w którym te części korespondencji się znajdują (APAN – Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie; AL – Archiwum Ośrodka Lwowskiego). W ten sposób jednocześnie odróżniamy te listy i karty pocztowe od archiwaliów już opracowanych z Połączonych Bibliotek, których nie oznaczyliśmy. Wspomnianej foliacji nie наносimy bezpośrednio na listy. Zaburza to bowiem ich proces czytelniczy. Wprowadzamy i uwzględniamy je w dołączonym przez nas do niniejszej publikacji tabelarycznym wykazie listów, który publikujemy wraz z ich dokładnym spisem.

Do korespondencji Weryhy z Twardowskim dołączyliśmy krótki aneks obejmujący wybrane listy, kartę pocztową oraz pisemną opinię, które wchodziły w skład trzech badanych przez nas kolekcji (lub – w przypadku jednego listu – stały w ścisłym związku z nimi). Także w tym wypadku wyposażyliśmy ten zestaw w stosowną tabelę zawierającą informacje pomocnicze.

Inną ważną uwagę redakcyjną stanowią daty listów i kart pocztowych. Poszczególne pisma obu filozofów były pisane i wysyłane z różnych miejsc, zazwyczaj miejscowości pozostających w zaborach austriackim i rosyjskim, w których odpowiednio obowiązywał kalendarz juliański lub gregoriański. Nie wprowadzamy w tym względzie żadnych dodatkowych adnotacji. Jeszcze jedną ważną sprawą jest numeracja listów, którą w pewnym okresie wprowadził sam Twardowski. Miało to ułatwić i usystematyzować całą jego korespondencję z Weryhą. Zabieg ten zastosowany został tylko do wybranej grupy listów, a następnie całkowicie zaniechany. Wprowadzoną przez niego numerację utrzymujemy w naszej publikacji, albowiem występuje i dotyczy ona treści poszczególnych listów. O pozostałych informacjach redakcyjnych staramy się czytelnika informować w stosownych adnotacjach.

Pozwalamy sobie również na przedstawienie obszernego wprowadzenia do korespondencji Weryhy z Twardowskim. Pragniemy w nim odtworzyć dzieje polskiego ruchu filozoficznego, tj. fachowego piśmiennictwa filozoficznego z przełomu XIX i XX wieku oraz powstających wówczas instytucji życia naukowego, na przykład Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

W naszym wprowadzeniu nie czynimy też konkretnych przypisów do poszczególnych listów z korespondencji Weryhy i Twardowskiego, które cytujemy. Podajemy jedynie datę cytowanego przez nas listu. Chcemy w ten sposób uniknąć przesadnego korzystania z instytucji przypisu.

Chcemy również zwrócić uwagę, że publikowana przez nas korespondencja stanowi ważne uzupełnienie *Dzienników* Twardowskiego, pochodzących z lat 1915–1936, które do druku przygotował i wydał niestrudzony badacz jego spuścizny – nieżyjący już Ryszard Jadcak². Okres początkowej działalności lwowskiej Twardowskiego z lat 1896–1915 jest w naszej literaturze filozoficznej wciąż jeszcze słabo rozpoznany, pomimo licznych starań. Prezentowana korespondencja w znacznym stopniu wypełnia tę dotkliwą lukę. Dodatkowo w naszym komentarzu analizujemy zarówno zachowaną korespondencję, jak i staramy się opisywać poszczególne wydarzenia w niej prezentowane. Mamy świadomość, że przed nami wielu polskich filozofów starało się ten nieodkryty jeszcze do końca obszar naszej filozofii opisać. Oczywiście nie jest możliwe w tym momencie zarejestrowanie i opisanie wszystkich faktów zawartych w tej korespondencji. Niemniej mamy nadzieję, że w większości przypadków dokonany przez nas wybór tych grup wydarzeń jest jak najbardziej trafny i reprezentatywny.

W tym momencie pragniemy też wskazać znane nam w tym względzie najważniejsze prace i opracowania dotyczące tej korespondencji.

W pierwszej kolejności należy wskazać dwie grupy materiałów źródłowych. Są to:

a) korespondencja Weryhy i Twardowskiego zgromadzona w Połączonych Bibliotekach WFiS UW, IFiS PAN i PTF, Archiwum Kazimierza Twardowskiego, Korespondencja naukowa Kazimierza Twardowskiego, t. XLI; korespondencja Weryhy i Twardowskiego dostępna w Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, III-306, j. 9; wreszcie koresponden-

² Zob. K. Twardowski, *Dzienniki*, cz. I: 1915–1927; cz. II: 1928–1936, do druku przygotował, wprowadzeniem i przypisami opatrzył R. Jadcak, Warszawa–Toruń 1997.